

Наталія Онищенко,

провід. бібліограф,

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського

ПИТАННЯ ДОСТОВІРНОСТІ НОВИННОЇ ІНФОРМАЦІЇ В УМОВАХ ЗОВНІШНІХ НЕГАТИВНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ВПЛИВІВ

Мета статті – дослідити специфіку роботи аналітика в умовах інформаційної війни з новинною інформацією, акцентуючи увагу на її достовірності. Розглянуто питання особливостей пошуку новинної інформації для підготовки аналітичних продуктів в умовах інформаційного протистояння. Подальший розвиток інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек і особливо робота аналітиків в умовах зовнішніх негативних інформаційно-психологічних впливів, зумовлених гібридною агресією РФ, актуалізують питання особливостей відбору новинної інформації для підготовки аналітичних продуктів наукових бібліотек. Аналізується досвід роботи аналітиків СІАЗ НБУВ щодо відбору достовірної інформації.

Ключові слова: новини, достовірність, інформація, протистояння, аналітики, повідомлення.

Стрімкий розвиток онлайн-сервісів вносить істотні корективи в роботу інформаційно-аналітичних структур, у тому числі й інформаційно-аналітичних підрозділів бібліотек, розширюючи джерельну базу оперативної інтернет-інформації, засоби й способи доступу до неї.

Питання специфіки роботи інформаційно-аналітичних підрозділів бібліотек з інформацією достатньо глибоко опрацьоване українськими науковцями. Зокрема, розглянуто в працях В. Горового [1], Т. Гранчак [2], О. Кобелева [3], В. Ільганаєвої [4], Л. Чуприни [5], В. Пальчук [6] та ін.

Однак подальший розвиток інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек і особливо робота аналітиків в умовах зовнішніх негативних інформаційно-психологічних впливів, зумовлених гібридною агресією РФ, актуалізують питання особливостей відбору новинної інформації для підготовки аналітичних продуктів наукових бібліотек. Мета статті –

дослідити специфіку роботи аналітика в умовах інформаційної війни з новинною інформацією, акцентуючи увагу на її достовірності.

З розвитком у світовій мережі інтернет-видань, новинних порталів, агрегаторів новин дедалі гостріше постає питання так званих «гарячих» (оперативних) новин. При цьому спостерігається ряд тенденцій, що впливають на якість новинної інформації та її достовірність.

Однією з тенденцій розвитку українського медіа-поля є концентрація медіа-ресурсів, що дає змогу швидше досягти передових технологій виробництва та транслявання новин. Процеси ці дедалі більше уніфікуються, і в основі їх лежить досвід роботи провідних агенцій. Але при цьому створення медіа-гігантів обмежує варіантність джерел оперативної новинної інформації. Як зазначають дослідники, «оскільки процеси глобалізації комунікації продовжуватимуться, у майбутньому буде достатньо важко представляти міжнародному співтовариству точку зору, відмінну від заявленої в гігантах мас-медіа. ...Альтернативні точки зору знаходитимуть собі притулок тільки в маргінальних інформаційних потоках, чим повністю буде зведено нанівець їх вплив» [7].

Незважаючи на те, що в українському сегменті Інтернету функціонує не менше 10 тис. новинних сайтів (таку цифру дає рейтинг bigmir.net), пальму першості з кількості читачів утримують до десятка ресурсів, переважна більшість з яких лише агрегує чужий контент. Наприклад, стрічки новин на національному інтернет-порталі UKR.NET щодня переглядають більше 600 тис. інтернет-користувачів, новинний розділ Метя – 140 тис. відвідувачів, денна аудиторія Кореспондент.net становить 200 тис.

Більшість успішних новинних порталів з'явилися на базі «сервісних» ресурсів – той же UKR.NET починався як поштовий сервіс (і не припиняє ними бути), Мета формувала свою аудиторію, будучи пошуковою системою. Утім, незважаючи на уявну вторинність новинної стрічки для цих ресурсів, зараз багато хто з них робить ставку саме на оперативний збір інформації.

Базовим матеріалом для стрічки новин цих та багатьох інших інтернет-ресурсів є новини, вже підготовлені якоюсь установою чи виданням, та інформація, з якої створюється новина (прес-релізи, повідомлення кореспондентів, документи, фотографії, аудіо- та відеоматеріали). Дуже часто джерелом для новин є соціальні мережі.

До мінусів, зокрема, сервісу UKR.NET, можна віднести слабку фільтрацію джерел новин. Сервіс не робить акцент на першоджерелі, і тому на головній сторінці часто з'являється інформація, яка пройшла декілька етапів редагування сторонніми виданнями. Крім того, сервіс не фільтрує видання з низькою якістю матеріалів, які заробляють на рекламі і притягають відвідувачів за допомогою «чорного SEO».

Іншою тенденцією, що впливає на якість новинної інформації, є надмірна комерціалізація виробництва й поширення інформації в умовах ринку. Видання намагаються подати матеріал у такий спосіб, щоб за будь-яких умов отримати прибуток. З потоку новин вибираються такі повідомлення, які викличуть яскраву емоційну реакцію у читачів, що значно ускладнює аналіз інформації, оскільки потребує відсіювання емоційної складової, перебільшень і неточностей, щоб одержати певну кількість інформації, наявної в публікаціях.

Водночас у нинішніх умовах посилення зовнішніх негативних інформаційно-психологічних впливів, пов'язаних з гібридною агресією РФ, поряд з такими важливими критеріями відбору новинної інформації, як оперативність, актуальність, релевантність, на перший план виходять вимоги щодо її достовірності. Намагання РФ виправдати свою політику щодо України та дестабілізувати ситуацію в Україні супроводжується поширенням провокативної, неправдивої інформації в ЗМІ та соціальних медіа, створенням фейкових видань та груп у соціальних мережах. Поширеною стала практика створення в українському інформаційному просторі сайтів, адреса яких схожа на загальновідомі, наприклад *ibbc.in.ua* тощо, для публікації фейкових новин щодо ситуації в Україні. Усе це веде до зростання кількості недостовірної новинної інформації, провокування політичного та соціального напруження в країні, спотворення іміджу України у світі.

У сфері новинних ресурсів недостовірною інформацією з'являється найчастіше. Це пояснюється їх оперативністю та популярністю, і відповідно – швидким поширенням в інтернет-середовищі. Чим зумовлений вибір джерел інформації і що впливає на довіру до них – вивчала британська дослідниця Дж. Шостек, яка в Києві представила результати свого дослідження «Реакція аудиторії на новини та суперечливі наративи під час «інформаційної війни» в Україні» [8]. Достовірність – це те, що показує якість інформації, відбиває її повноту і точність. Вона має такі

ознаки, як розбірливість письмової та усної мови, відсутність неправдивих або яким-небудь чином спотворених відомостей, невелика можливість помилкового застосування одиниць інформації, що включають букви, символи, біти, цифри. Оцінюється і безпосередньо достовірність інформації, і її джерело за шкалою (наприклад, «переважно надійний», «надійний повністю», «порівняно надійний» і далі – до «ненадійний зовсім» або «статус не визначений»).

Важливим доказом достовірності інформації є наявність у новинному матеріалі посилань на офіційні електронні ресурси органів державної влади, інформаційних агентств, провідних інтернет-ЗМІ тощо.

Достовірної може вважатися лише та інформація, яка відповідає дійсності. Тому потрібно з'ясувати, з чим ми маємо справу – з фактом або оцінкою. Фактом називаються відомості, вже перевірені на достовірність. Та інформація, яку не перевірили чи яку неможливо перевірити, фактом не є. Головне, що відрізняє факти від оцінки – об'єктивність. Оціночний матеріал завжди відбиває чиюсь суб'єктивну позицію, емоційне ставлення, заклик до якихось дій. Факт не дає ніякої оцінки, ні до чого не закликає.

Далеко не всі факти можна перевірити самостійно, тому наше знання багато в чому ґрунтується на довірі до джерел. Чим більше людей довіряють джерелу, посилаються на нього, тим вище рівень імовірності достовірної інформації. Але популярність і авторитетність джерела ще не є гарантією достовірності. Одним з ознак достовірної інформації є її несуперечність. Будь-який факт повинен бути підтверджений результатами незалежних досліджень, тобто він повинен повторитися. Незалежні дослідники повинні прийти до одних і тих самих висновків. До випадкових, поодиноких відомостей треба ставитися особливо обережно. Чим більше однакових повідомлень отримано від різних джерел, тим ці відомості достовірніші. Будь-яка інформація, зрештою, передається людьми. Якщо інформація спричинює сумніви, потрібно перевірити, хто є автором. Якщо неможливо дізнатися про автора, то і довіряти сумнівної інформації не рекомендується [9].

Коли виникає підозра, що йдеться про навмисно підготовлену дезінформацію, необхідно виявити мотиви, якими керувалися автори. Читаючи статтю, потрібно проаналізувати не лише відображені в ній факти, а й зрозуміти особисте ставлення журналіста до обговорюваної

проблеми. Особливу увагу слід звернути на особу журналіста, його зв'язки, репутацію в ділових і політичних колах. Багато в чому цьому допомагає хоча б приблизне знання належності видання до конкретних фінансово-промислових угруповань, незважаючи на те що ангажована лінія може проводитися достатньо тонко [5].

Аналізуючи новину, аналітику насамперед варто відповісти на такі запитання:

- чи знайоме мені джерело, що опублікувало новину;
- це те саме джерело чи лише зі схоже за назвою;
- чи можу я вказати на карті де це відбулося;
- чи повідомляли про це інші джерела;
- чи є більше одного доказу цієї події.

Враховуючи сучасну ситуацію в глобальному та українському інформаційному просторі, вкрай важливо знайти методи виявлення, знешкодження, нейтралізації і запобігання поширенню недостовірної інформації. Найсприятливішим місцем для її поширення є Інтернет, а точніше – соціальні мережі. Це зумовлено тим, що величезний потік інформації не фільтрується ані модераторами соціальних спільнот, ані споживачами цієї інформації. Крім того, у щільному інформаційному потоці важко помітити, де фейк, а де правдива інформація.

У зв'язку з цим головні актори глобального інформаційного простору вживають заходи щодо запобігання поширенню недостовірної інформації. І аналітики, що працюють з інформацією, можуть активно скористатися цими напрацюваннями.

Так, компанія Google повідомила, що оприлюднила процедуру перевірки фактів у новинному агрегаторі на всі країни світу. Відтепер у Google News перевірені факти або матеріали будуть позначені спеціальним маркуванням «правда», «неправда» або «в основному правда».

Соціальна мережа Facebook розпочала тестувати технологію під назвою «Індикатор довіри», яка допоможе користувачам відрізнити якісні медіа від сайтів, що поширюють фейкові новини. Про це компанія повідомила у своєму блозі. Відтепер поруч із постами видань з'явиться значок «і», натиснувши на який користувач зможе дізнатися, хто є власником конкретного ЗМІ й яку він має редакційну політику щодо перевірки інформації, етичних норм. Запровадивши цю функцію, компанія долучилася до міжнародного проекту Trust Project. Це консорціум новинних

і цифрових компаній, які співпрацюють задля того, щоб будувати медіа, що поширюють точну та правдиву інформацію, яка заслуговує на довіру аудиторії [10].

Twitter планує додати функцію, яка дасть змогу позначати твіти, що містять неправдиву і «небезпечну» інформацію.

В українському сегменті Інтернету під час перевірки достовірності інформації можна використовувати ресурси, які перевіряють новини та факти із ЗМІ та соціальних мереж. Наприклад stopfake.org (<http://www.stopfake.org/>).

Також в Інтернеті є програми та додатки, які допомагають читачам перевіряти достовірність контенту в мережі. Зокрема, можна скористатись такими плагінами та сайтами, як Trooclick, Truth Goggles, Lazy Truth, Skeptive та Genius [11].

Перед усіма фактчекінговими сайтами та додатками стоїть два головні виклики. По-перше – створити доволі велику базу якісних даних, з якими можна буде порівнювати тексти. По-друге – переконати користуватися своїми послугами доволі велику кількість користувачів, щоб їх підказки були по-справжньому цінними. Ці два фактори взаємопов'язані, оскільки для залучення безлічі користувачів, необхідно довести, що ви можете надати їм якісні послуги, водночас як для надання цих якісних послуг необхідна певна кількість користувачів.

Але важливо пам'ятати, що жоден фактчекінговий сайт не є досконалим. Хоча вони ефективні у викритті очевидних вигадок та неправдивої інформації, основне навантаження щодо розпізнавання недостовірної інформації лягає на аналітика, що працює з новинною інформацією.

Служба інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади (СІАЗ) має певні напрацювання з моніторингу інтернет-ЗМІ, новинних порталів, агрегаторів новин та використання їх матеріалів при створенні інформаційно-аналітичних продуктів. Під час підготовки джерельної бази для аналітичних матеріалів, враховуючи велику кількість недостовірної інформації, аналітики ретельно відбирають матеріали друкованих та електронних видань ЗМІ та вдосконалюють навички грамотного пошуку, аналізу джерел, перевірки та оцінювання інформації. Спеціалісти служби створили список електронних джерел, який містить веб-сайти, що подають загальну інформацію про події в країні: новинні, регіональні, зарубіжні, що дає можливість ефективно та оперативно

здійснювати пошук потрібної інформації. Загалом на початок 2017 р. список веб-сайтів, які були введено в робочі процеси, містив понад 900 позицій, Джерельна база, яка використовується при підготовці синтезованого інформаційного продукту СІАЗ, постійно оновлюється, перевіряється та розширюється. Щодо сегмента регіональних ЗМІ, що входять до джерельної бази СІАЗ, моніторинг здійснювався на базі близько 600 регіональних веб-ресурсів.

У СІАЗ, як зазначає Л. Чуприна, особливу увагу приділено організації відбору оперативної інтернет-інформації за заданими темами. Для вдосконалення процесу отримання достовірної та об'єктивної інформації про перебіг важливих подій, виявлення актуальних політичних, соціально-економічних, науково-технічних та інших проблем постійно розширюється джерельна база за рахунок сайтів органів державної влади, наукових установ, громадсько-політичних об'єднань, галузевих і новостворених інформаційних веб-ресурсів. Тематичні моніторингові дослідження за матеріалами інтернет-ресурсів на замовлення органів державної влади допомагають управлінським структурам у комплексному аналізі ситуації, виявленні закономірностей суспільного розвитку, виробленні доцільних й обґрунтованих пропозицій для прийняття відповідних рішень у сферах державного управління.

Постійне вдосконалення процесу електронної обробки матеріалів уможливило надання замовнику оптимально структурованої та скомпонованої інформації, таким чином успішно задовольняючи тематичні запити на основі аналітико-синтетичної обробки первинної інформації [12].

Збільшення кількості недостовірної інформації в українському інформаційному просторі ставить перед аналітиками СІАЗ завдання подальшої оптимізації процесів відбору мережевої інформації, опанування сучасними методами її перевірки, уважного вивчення фактів, які лежать в основі інформації. В умовах зовнішніх негативних інформаційних впливів знання прийомів виявлення недостовірної інформації та постійне їх удосконалення дасть змогу аналітику мінімізувати ці впливи, зробити процес аналізу інформації ефективнішим і якіснішим.

Література

1. *Горовий В.* Соціальні інформаційні комунікації, їх наповнення і ресурс / В. Горовий ; наук. ред. Л. А. Дубровіна ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2010. – 360 с.
2. *Гранчак Т.* Бібліотека і політична комунікація : монографія / Т. Гранчак ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2012. – 481 с.
3. *Кобелев О. М.* Інформаційна аналітика в структурі бібліотечної діяльності в Україні : монографія / О. М. Кобелев. – КНДАК, 2012. – 245 с.
4. *Ільганаєва В. О.* Аналітика в структурі бібліотечної діяльності / В. О. Ільганаєва // Вісн. Харківської держ.акад. культури : зб. наук. пр. – Харків : ХДАК, 2007. – Вип. 23. – С. 109–117.
5. *Чуприна Л.* Оперативна інтернет-інформація в інформаційно-аналітичній діяльності бібліотек України : монографія / Л. Чуприна ; наук. ред. В. М. Горовий ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2014. – 208 с.
6. *Пальчук В.* Бібліотеки в інформаційно-аналітичному забезпеченні органів державної влади : монографія / В. Пальчук ; наук. ред. В. М. Горовий ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2014. – 314 с.
7. *Почепцов Г. Г.* Психологические войны [Электронный ресурс] / Г. Г. Почепцов. – Москва, 2002. – 528 с. – Режим доступа: <http://www.politnauka.org/library/prikl/pocheptsov.php>. – Загл. с екрана.
8. Як українці реагують на новини під час інформаційної війни – дослідження британки Джоанни Шостек [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/research/yak_ukraintsi_reaguuyut_na_novini_pid_chas_informatsiynoi_viyni_doslidzhennya_britanki_dzhoanni_shostek. – Назва з екрана.
9. Як перевірити достовірність інформації [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://yak-prosto.com/yak-pereviriti-dostovirnist-informatsiyi>. – Назва з екрана.
10. Facebook запустила технологію «Індикатор довіри» для визначення надійних ЗМІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.mediasapiens.ua/web/social/facebook_zapustiv_tekhnologiyu_indikator_doviri_dlya_viznachennya_nadiynikh_zmi/. – Назва з екрана.

11. Фактчекінг: комп'ютерний підхід [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mediakritika.by/article/2800/faktcheking-kompyuternyy-podhod>. – Загл. с екрана.

12. Чуприна Л. Специфіка використання оперативної інтернет-інформації в аналітичній діяльності бібліотек [Електронний ресурс] / Л. Чуприна. – Режим доступу: http://nbuviar.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1086:spetsifika-vikoristannya-operativnoji-internet-informatsiji-v-analitichnij-diyalnosti-bibliotek&catid=127:naukovi-statti&Itemid=460. – Назва з екрана.

References

1. Horovyj, V. (2010). Sotsialni informatsijni komunikatsii, ikh napovnennia i resurs [Social information communications, their content and resources]. L. A. Dubrovina (Ed.) ; NAN Ukrainy, Nats. b-ka Ukrainy im. V. I. Vernadskoho. Kyiv [in Ukrainian].

2. Hbranchak, T. (2012). Biblioteka i politychna komunikatsiia [Library and Political Communication]. NAN Ukrainy, Nats. b-ka Ukrainy im. V. I. Vernadskoho. Kyiv [in Ukrainian].

3. Kobieliiev, O. M. (2012). Informatsijna analityka v strukturі biblioteknoi diialnosti v Ukraini [Information analyst in the structure of library activity in Ukraine]. KHDАK [in Ukrainian].

4. Ilhanaieva, V. O. (2007). Analityka v strukturі biblioteknoi diialnosti [Analytics in the structure of library activity]. *Visnyk Kharkivskoi derzh. akad. Kultury – Herald of the Kharkov State Academy of Culture*, no. 23, pp. 109–117 [in Ukrainian].

5. Chupryna, L. (2014). Operatyvna internet-informatsiia v informatsijno-analitchnij diialnosti bibliotek Ukrainy [Operational information in the information and analytical activity of libraries in Ukraine]. V. M. Horovyj (Ed.); NAN Ukrainy, Nats. b-ka Ukrainy im. V. I. Vernadskoho. Kyiv [in Ukrainian].

6. Palchuk, V. (2014). Biblioteky v informatsijno-analitchnomu zabezpechenni orhaniv derzhavnoi vlady [Libraries in information and analytical support of state authorities]. V. M. Horovyj (Ed.); NAN Ukrainy, Nats. b-ka Ukrainy im. V. I. Vernadskoho. Kyiv [in Ukrainian].

7. Pocheptsov, H. H. (2002). Psykholohycheskye vojny [Psychological

wars]. Moscow. *politnauka.org*. Retrieved from <http://www.politnauka.org/library/prikl/pocheptsov.php> [in Russian].

8. Yak ukrainsi reahuiut na novyny pid chas informatsijnoi vijny – doslid-zhennia brytanky Dzhoanny Shostek [How Ukrainians react to news during the information war – a study by the British Joanna Shostak]. *osvita.mediasapiens.ua*. Retrieved from http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/research/yak_ukrainsi_reaguyut_na_novini_pid_chas_informatsijnoi_vijny_doslidzhennya_brytanky_dzhoanny_shostek [in Ukrainian].

9. Yak pereviryty dostovirnist informatsii [How to check the validity of information]. *yak-prosto.com*. Retrieved from <http://yak-prosto.com/yak-perevirity-dostovirnist-informaciyi> [in Ukrainian].

10. Facebook zapustyla tekhnolohiiu «Indykator doviry» dlia vyznachennia nadijnykh ZMI [Facebook has launched the Trust Indicator technology to identify trusted media]. *osvita.mediasapiens.ua*. Retrieved from http://osvita.mediasapiens.ua/web/social/facebook_zapustiv_tekhnologiyu_indikator_doviri_dlya_vyznachennya_nadiynikh_zmi/ [in Ukrainian].

11. Faktchekynh: komp'uternyj podkhod [Factchking: Computer Approach]. *mediakritika.by*. Retrieved from <http://mediakritika.by/article/2800/faktcheking-kompyuternyy-podhod> [in Russian].

12. Chupryna, L. Spetsyfika vykorystannia operativnoi internet-informatsii v analitichnij diial'nosti bibliotek [Specificity of the use of operational online information in the analytical activity of libraries]. *nbuviap.gov.ua*. Retrieved from http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1086:spetsyfika-vikorystannya-operativnoji-internet-informatsiji-v-analitichnij-diyalnosti-bibliotek&catid=127:naukovi-statti&Itemid=460 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 20.10.2017.

Nataliya Onyshchenko,

Junior Research Associate,

V. I. Vernadsky National Library of Ukraine

Reliability of News Information in Conditions of Foreign Negative Information Influences

The purpose of the article is to investigate the specifics of the work of the analyst in the conditions of the information war with the news information, focusing on its reliability. The article deals with the features of the search for news information for

the preparation of analytical products in conditions of information confrontation. Further development of information and analytical activity of libraries, and especially the work of analysts in conditions of negative informational and psychological influences, caused by hybrid aggression of the Russian Federation, have made the issues of the features of the selection of news information for the preparation of analytical products of scientific libraries actual. The work of analysts of SIAZ NBUV on selection of reliable information is analyzed and generalized.

Keywords: news, reliability, information, confrontation, analysts, messages.